

АСАБЛІВАСЦІ АДАПТАЦЫІ АНГЛІЦЫЗМАЎ У ФІЛАСОФСКА- САЦЫЯЛАГІЧНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ

Развіццё лексічнага саставу беларускай мовы адбываецца як за кошт унутраных рэсурсаў, так і ў выніку запазычвання з іншых моў. У навуковай літаратуры сустракаюцца розныя погляды на вызначэнне асноўных паняццяў працэсу запазычвання, а таксама дэфініцыі тэрміна *запазычанне*.

Мы разглядаем *запазычванне* як працэс пераходу розных элементаў з адной мовы ў другую, у выніку якога засвойваюцца пэўныя адзінкі розных моўных узроўняў – фаналагічнага, марфалагічнага, лексічнага, семантычнага і сінтаксічнага. Вынікам гэтага працэсу з’яўляюцца розныя віды *запазычанняў*: 1) лексічнае – запазычванне слова, найбольш часты выпадак; 2) запазычванне фанемы, самы рэдкі від; 3) запазычванне марфемы; 4) сінтаксічнае запазычванне – уплыў іншамоўных сінтаксічных канструкцый на пабудову фразы; 5) семантычнае запазычванне – калькаванне. Усе вышэйадзначаныя віды *запазычанняў* знаходзяцца ў іерархічнай залежнасці і ўзаемасувязях. [1; 2; 3].

На думку С.В. Грынёва, “працэс запазычвання тэрмінаў даволі нязначна адрозніваецца ад запазычвання слоў агульналітаратурнай мовы. Разам з тым вопыт паказвае, што большасць запазычанняў адбываецца ў тэрміналогіі, таму практычна ўсё, што гаворыцца ў літаратуры пра запазычанні наогул, справядліва і для тэрмінаў” [4]. Але ў той жа час тэрміналогія мае і свае асаблівасці. Як лічыць Л.А. Антанюк, “пры апісанні фарміравання тэрміналогіі неабходна паслядоўна размяжоўваць працэс натуральнага папаўнення тэрміналагічнай лексікі ў ходзе развіцця пэўных галін навукі і ўласна тэрміналагічную работу па ўпарадкаванню гэтай лексікі” [5]. Запазычванне тэрміна з іншай мовы можна лічыць адным з асноўных спосабаў тэрмінаўтварэння.

Крытэрыі выдзялення тэрмінаў англійскага паходжання ў беларускай мове. Пры вызначэнні паходжання запазычанняў намі ўлічваюцца як лінгвістычныя, так і экстралінгвістычныя фактары. У гэтым выпадку найбольш мэтазгодным будзе зыходзіць з агульнай прыроды слова, якое з’яўляецца “найкарацейшым самастойным складаным гістарычным адзінствам матэрыяльнага (гукі, “формы”) і ідэальнага (значэння)” [6]. Гэтыя якасці слова могуць лічыцца крытэрыямі аднясення яго да пэўнай крыніцы, якія падзяляюцца на знешнія (фанетычныя і марфалагічныя асаблівасці) і ўнутраныя (значэнне слова). Слова ўяўляе сабой адзінства ідэальнага і матэрыяльнага, унутранага і знешняга, таму вышэйазначаныя крытэрыі мэтазгодна прымяняць у адзінстве.

Фанетычнай прыметай англіцызмаў можа лічыцца пачатковае і сярэдзіннае *дж* (*джынгаізм*). У словах англійскага паходжання можна выявіць уласцівыя англійскай мовы фіналі *-(ы)нг* (*маніторынг*), *-ар* (*аўтсайдар*, *гендар*, *лідар*).

Прымяненне семантычнага (унутранага) крытэрыя таксама дазваляе ўстанавіць крыніцу запазычвання. Так, у *Слоўніку іншамоўных слоў* А.М. Булыкі *кібернетыка* аднесена да грэцызмаў (грэч. *kybernetike* – мастацтва кіраваць) (Булыка, т. 1, с. 645–646), але ў значэнні ‘навука аб заканамернасцях упраўлення інфармацыяй’ гэты тэрмін упершыню з’явіўся ў назве кнігі амерыканскага вучонага Н. Вінера (*Кібернетыка, або Упраўленне і сувязь у жывёле і машыне*, 1948), таму мэтазгодна лічыць гэты тэрмін англіцызмам, пра што і сведчыць *Oxford Dictionary of Word Origins*, укладзены Джуліяй Крэсвел (Cresswell, с. 115).

Акрамя знешніх і ўнутраных крытэрыяў, неабходна ўлічваць і экстралінгвістычныя фактары. Веданне гісторыі ўзнікнення рэаліі, якую абазначае слова, дазволіць вызначыць яго паходжанне. Напрыклад, тэрмін *кейнсіянства* паходзіць ад прозвішча англійскага эканаміста Кейнса (Keynes) і называе эканамічную тэорыю, якая абгрунтоўвае неабходнасць актыўнага

ўмяшалініцтва дзяржавы ў гаспадарчую дзейнасць для забеспячэння бесперапыннага працэсу грамадскай вытворчасці (Булыка, т. 1, с. 642). Тэрмін *мальтузіянства* ўтвораны ад прозвішча англійскага эканаміста Мальтуса (Malthus) і абазначае тэорыю народанасельніцтва, створаную гэтым вучоным (Булыка, т. 2, с. 18). Тэрмін *юмізм* паходзіць ад прозвішча шатландскага філосафа Юма (Hume) (Булыка, т. 2, с. 732). Слова *пурытанізм* мае два значэнні: 1) рэлігійна-палітычны рух у Англіі ў XVI – XVII ст. ... ; 2) *перан.* строгае, часта паказное захаванне маралі і нецярпімасць да адхіленняў ад прынятай маралі (Булыка, т. 2, с. 273).

У філасофска-сацыялагічнай тэрміналогіі **тэрміны-англіцызмы** абазначаюць 1) псіхалагічныя і філасофскія кірункі, філасофскія вучэнні: *біхевіярызм* (behavio(u)rism) (Булыка, т. 1, с. 230), *інструменталізм* (instrumentalism) (Булыка, т. 1, с. 533), *плюралізм* (pluralism) (Булыка, т. 2, с. 225), *халізм* (holism) (Булыка, т. 2, с. 603), *юмізм*; 3) навуковыя падыходы: *структуралізм* (structuralism) (Булыка, т. 2, с. 418); 4) этычныя тэорыі: *эматывізм* (emotivism) (Булыка, т. 2, с. 700); 5) рэлігійныя плыні: *пурытанізм* (puritanism); 6) эканамічныя тэорыі: *кейнсіянства*, *мальтузіянства*; 7) плыні ў рабочым руху: *трэд-юніянізм* (trade-unionism) (Булыка, т. 2, с. 487); 8) філасофска-культурныя тэрміны: *акультурацыя* (acculturation) (Булыка, т. 1, с. 53); 9) агульнанавуковыя тэрміны: *інавацыя* (innovation) (Булыка, т. 1, с. 521), *кантэнт-аналіз* (content analysis) (Булыка, т. 1, с. 601), *маніторынг* (monitoring) (Булыка, т. 2, с. 25), *тэст* (test) (Булыка, т. 2, с. 518); 10) назвы асоб: *аўтсайдар* (outsider) (Булыка, т. 1, с. 179), *канфарміст* (conformist) (Булыка, т. 1, с. 601), *лідар* (leader) (Булыка, т. 1, с. 718), *менеджар* (manager) (Булыка, т. 2, с. 54), *хіпі* (hippie) (Булыка, т. 2, с. 612); 11) палітычныя тэрміны: *інаўгурацыя* (inauguration) (Булыка, т. 1, с. 522), *мітынг* (meeting) (Булыка, т. 2, с. 87), *наблік рылейшнз* (public relations) (Уласевіч, с. 249), *наблісіці* (publicity) (Уласевіч, с. 249); 12) сацыялагічныя тэрміны: *джынгаізм* (jingoism) (Булыка, т. 1, с. 420), *трайбалізм* (tribalism) (Булыка, т. 2, с. 466).

Англійскія прататыпы неаднародныя па паходжанні. Словы *conformist* (Onions, с. 203), *deprivation* (Onions, с. 258), *gender* (Onions, с. 393), *inauguration* (Onions, с. 467), *innovation* (Onions, с. 476), *monitoring* (Onions, с. 586), *puritanism* (Onions, с. 725), *test* (Onions, с. 912) маюць лацінскія этымоны.

Слова *meeting* з'яўляецца англійскім утварэннем (XIII ст.) (Onions, с. 567). Слова *outsider* упершыню фіксуецца ў творах Джейн Осцін (1800) (Onions, с. 637). *Buffer* як тэхнічны тэрмін узнікае ў XIX ст. (Onions, с. 124). Тэрмін *jingoism* абазначае агрэсіўны патрыятызм. У 1878 г. словы прыпеву песні з мюзік-хола, дзе сустракаецца вокліч *by Jingo!*, сталі слоганам прыхільнікаў лорда Бікансфільда, які выступаў супраць наступлення Расіі ў Турцыі. Назоўнік *jingoism* з'явіўся ў англійскай мове ў гэтым жа годзе (Onions, с. 496). Слова *publicity* са значэннем 'вядомасць, палулярнасць' зафіксавана ў XX ст. (Onions, с. 721).

Беларускія сацыялагічныя тэрміны *андэрклас*, *дэпрывацыя* упершыню фіксуюцца ў *Беларускім палітычным слоўніку* В.В. Шынкарова, С.П. Раманавай) з наступнымі значэннямі: *андэрклас* (underclass) – 1) 'дыскрымінаваныя этнічныя групы, якія кампактна пражываюць у гета', 2) 'дыскрымінаваныя і "выключаныя" групы з негатыўнай калектыўнай ідэнтыфікацыяй, незалежна ад іх этнічнай прыналежнасці' (Шынкароў, с. 31); *дэпрывацыя* (deprivation) – 'няроўнасць доступу розных катэгорый насельніцтва да сацыяльных багаццяў, звязаная з беднасцю і іншымі больш агульнымі формамі сацыяльнай няроўнасці' (Шынкароў, с. 138).

У сучасны перыяд існуе тэндэнцыя запазычвання пераносных значэнняў ужо асіміляваных лексем [7]. Так, у *Слоўніку іншамоўных слоў* А.М. Булыкі *буфер* падаецца як запазычанне з англійскай мовы са значэннем тэхнічнага тэрміна 'прыстасаванне ў паравозе, вагоне, аўтамабіле і інш. для паслаблення сілы ўдару, штуршка пры сутыкненні' (Булыка, т. 1, с. 261). А ў *Беларускім палітычным слоўніку* В.В. Шынкарова, С.П. Раманавай фіксуецца

сацыялагічны тэрмін *буфер*, які абазначае 'тое, што (хто) аслабляе канфлікт, сутыкненне паміж двума бакамі' (Шынкароў, с. 66).

Узроўні адаптацыі запазычанняў. Іншамоўнае слова не проста пераносіцца з мовы-донара ў мову-рэцыпіент (прама ці ўскосна), а праходзіць своеасаблівую адаптацыю (асіміляцыю), прыстасоўваецца да сістэмы мовы-рэцыпіента на ўсіх яе ўзроўнях. У працэсе запазычвання ствараецца новае слова, якое характарызуецца фанетычнымі і семантычнымі зменамі і граматычным афармленнем па законах прымаючай мовы.

Фанетычнае засваенне іншамоўнай лексікі прыводзіць да прыстасавання гучання слоў іншай мовы да патрабаванняў фанетыкі мовы-рэцыпіента, да яе норм вымаўлення. “Пры фанетычнай адаптацыі з мовы-крыніцы бярэцца гукавы вобраз лексічнай адзінкі і адбываецца субстытуцыя складаючых яе гукаў” [8]. Сярод разнавіднасцей субстытуцыі вылучаюць: **канвергенцыю** (рэгулярная замена двух блізкіх гукаў адным), **дывергенцыю** (перадача аднаго гука двума), **карэспандэнцыю** (перадача аднаго гука мовы-крыніцы адным гукам прымаючай мовы) [9]. “Адносна адаптацыі запазычанняў з англійскай мовы канвергенцыя характэрна для перадачы галосных. Для большасці ж зычных гукаў характэрна дывергенцыя. Звязана гэта з адсутнасцю ў фанетычнай сістэме англійскай мове карэляцыі па мяккасці-цвёрдасці” [10].

Марфалагічная асіміляцыя выяўляецца ў розных працэсах, звязаных са зменай граматычных характарыстык і змяненнем складу лексем: змяненне часцінамоўнай прыналежнасці; стварэнне кампазітаў ці зрашчэння; апрошчанне, перараскладанне і інш. “Асноўную ролю ў галіне марфалагічнага засваення іншамоўнай лексікі адыгрываюць фармальна-граматычныя прыметы прататыпа” [11].

Семантычнае засваенне іншамоўнага слова з’яўляецца вырашальным у яго адаптацыі. “Семантычная асіміляцыя выяўляецца ў засваенні ўсіх кампанентаў лексічнага значэння – дэнататыўнага, сігніфікатыўнага,

канататыўнага, этнакультурнага” [12]. У семантычнай структуры прататыпаў могуць адбывацца наступныя змяненні: дабаўленне або рэдукцыя семантычных кампанетаў, перараскладанне сем і інш.

Фанетычная адаптацыя англіцызмаў. Трэба ўлічваць, што “англіцызмы найчасцей пранікаюць у беларускую мову праз польскае і рускае пасярэдніцтва. А гэта робіць пэўны ўплыў на працэс прыстасавання англійскіх запазычанняў да фанетычных норм беларускай мовы” [13].

Вакалізм. Сістэма галосных англійскай мовы налічвае 20 гукаў, якія звычайна падзяляюцца на наступныя групы: кароткія, доўгія і дыфтонгі, а ў беларускай мове толькі 6 галосных гукаў. Для беларускіх галосных характэрная класіфікацыя паводле спосабу ўтварэння, месца ўтварэння і паводле ўдзелу губ, а супрацьпастаўленне доўгіх і кароткіх галосных не ўласцівае.

Англійскія доўгія гукі [ɔ:], [u:], [i:] у беларускай мове пазбаўляюцца сваёй даўжыні і зліваюцца з кароткімі галоснымі [ɒ], [ʊ], [ɪ], яны прадстаўлены адпаведнымі беларускімі гукамі, напрыклад, hi[ɪ]ppie[ɪ] → *xini*, lea[i:]der → *лідар*. Передача англійскіх доўгіх і кароткіх гукаў у беларускай мове з’яўляецца прыкладам канвергенцыі.

Падчас запазычвання англійскіх слоў доўгія гукі замяняюцца гукамі і спалучэннямі гукаў беларускай мовы, глядзі табліцу 1.

Табліца 1. Афармленне англійскіх доўгіх галосных у беларускай мове.

англійскі тэрмін	доўгі гук	адаптаваны варыянт гука	англійскія запазычанні
in <u>a</u> uguration	[ɔ:]	[aў]	і <u>на</u> ўгурацыя
trade- <u>u</u> nionism	[u:]	[ju]	трэд- <u>ю</u> ніянiзм
le <u>a</u> der me <u>e</u> ting	[i:]	[i]	л <u>і</u> дар м <u>і</u> тынг

Дыфтонгі нехарактэрныя для беларускай мовы. Афармленне англійскіх дыфтонгаў у беларускай мове паказана ў табліцы 2.

Табліца 2. Афармленне англійскіх дыфтонгаў у беларускай мове.

англійскі тэрмін	дыфтонг	адаптаваны варыянт дыфтонга	англійскія запазычанні
beh <u>a</u> viourism inn <u>o</u> vation in <u>a</u> uguration tr <u>a</u> de-unionism	[eɪ]	[э] [а] [а] [э]	біх <u>e</u> віярызм іна <u>v</u> ацыя інаўгура <u>a</u> цыя тр <u>э</u> д-юніянiзм
cy <u>b</u> ernetics	[aɪ]	[і]	кі <u>b</u> ернетыка
po <u>s</u> tmodernism ho <u>l</u> ism	[əʊ]	[о] [а]	по <u>s</u> тмадэрнізм ха <u>l</u> ізм
pl <u>u</u> ralism pu <u>r</u> itanism	[ʊə]	[у] [у]	пл <u>ю</u> ралізм пу <u>р</u> ытанізм

Для назоўнікаў у англійскай мове характэрныя суфіксы **-er**, **-or**, якія вымаўляюцца як нейтральны галосны [ə]: *outsider*, *leader*, *manager*. Такія спалучэнні ў беларускай мове перадаваліся праз **-эр**: *аўтсайдэр*, *лідэр*, *менеджэр*, але згодна з Законам Рэспублікі Беларусь *Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі* ад 23.07.2008 г. канцавыя ненаціскныя **-эль**, **-эр** у запазычаных словах сталі перадавацца як **-аль**, **-ар**: *аўтсайдар*, *лідар*, *менеджар*.

Кансанатызм. Параўноўваючы сістэмы зычных гукаў беларускай і англійскай моў, Н.М. Даўгулевіч вылучае наступныя адрозненні: 1) наяўнасць у англійскай мове зубных [ð], [θ] (на пісьме абодва перадаюцца спалучэннем літар **th**) і альвеалярных [s], [z], [t], [d], [n], [l]; 2) наяўнасць у англійскай мове фарынгальнага [h]; 3) наяўнасць у англійскай мове 2-х афрыкат у адрозненне ад беларускай мовы, дзе іх 6 [дз, дз', дж, ч, ц, ц']; 4) наяўнасць у беларускай мове 2-х заднеязычных гукаў **г**: выбухнога і фрыкатыўнага. У англійскай мове [g] – выбухны [14].

Англійскі фарынгальны зычны [h] перадаецца праз заднеязычныя, заднепаднябенныя гукі [x], [x’]: holism → *халізм*, hippie → *xini*.

Заднепаднябенны насавы санант [ŋ] (на пісьме абазначаецца спалучэннем літар *ng*) не мае адпаведнікаў у беларускай мове, перадаецца праз спалучэнне гукаў [нг]: monitoring → *маніторынг*.

У англійскіх запазычаннях адбываецца працэс спрашчэння падвойных зычных: *інавацыя* ← innovation.

Разглядаючы запазычанні з англійскай мовы, Н.М. Даўгулевіч робіць вывад пра “выкарыстанне ў большасці выпадкаў працэса адаптацыі зычных дывергенцыі, што звязана з адсутнасцю ў англійскай мове карэляцыі па мяккасці-цвёрдасці” [15].

Марфалагічная адаптацыя англіцызмаў. Найбольшую колькасць запазычанняў складаюць назоўнікі. У мове-рэцыпіенце англіцызмы падпарадкоўваюцца марфалагічным нормам сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Назоўнікі англійскага паходжання набываюць граматычныя значэнні і катэгорыі ліку, роду, склону

Большасць філасофска-сацыялагічных тэрмінаў абазначаюць абстрактныя паняцці і ўжываюцца ў форме адзіночнага ліку: *акультурацыя, біхевіярызм, інструменталізм, кейнсіянства, мальтузіянства, плюралізм, пурытанізм, структуралізм, трэд-юніянізм, халізм, юмізм*. Тэрміны, якія абазначаюць асоб, могуць ужывацца ў формах адзіночнага і множнага ліку: *лідар – лідары, канфарміст – канфармісты*.

У сучаснай англійскай мове катэгорыя роду адсутнічае. Пры засваенні ў беларускай мове англіцызмы набываюць форму пэўнага роду. Паводле марфалагічных прымет назоўнікі на **-ств-а** належаць да ніякага роду: *беркліянства, кейнсіянства, мальтузіянства*; назоўнікі з асновай на цвёрды зычны і **г, к, х** належаць да мужчынскага роду: *дарвінізм, маніторынг, халізм, тэст*. Назоўнікі, якія ў назоўным склоне маюць канчатак **-а**, адносяцца да жаночага роду: *кібернетыка, акультурацыя*. Назоўнік *xini* адносіцца да

нескланяльных, агульнага роду. Назоўнік *наблісіці*, зафіксаваны ў *Вялікім слоўніку беларускай мовы* Ф.А. Піскунова (Мінск, 2012), *Слоўніку новых слоў беларускай мовы* В.І. Уласевіч, Н.М. Даўгулевіч, *Слоўніку новай і актуальнай лексікі* К.Д. Шчаснай, адносіцца да ніякага роду.

Агульнай заканамернасцю засваення іншамоўнай лексікі з'яўляецца наяўнасць варыянтаў [16]. У *Слоўніку новых слоў беларускай мовы* В.І. Уласевіч, Н.М. Даўгулевіч падаюцца фанематычныя і арфаграфічныя варыянты *наблік-рылэйшанз*, *наблік-рылейшанз*, *наблік рылейшнз*. Гэты назоўнік мае і марфалагічныя варыянты: нескланяльны, мужчынскага роду (Уласевіч, с. 249) – множналікавы (Шчасная, с. 85). Існаванне марфалагічных варыянтаў звязана з рознымі граматычнымі спосабамі выражэння катэгорыі ліку ў англійскай і беларускай мовах. Так, у англійскай мове канчатак *-s* з'яўляецца фармальным паказчыкам множнага ліку.

Аналіз **семантычнай адаптацыі** тэрмінаў-англіцызмаў паказаў, што тэрміны могуць засвойвацца 1) з поўным захаваннем семантычнага аб'ёму; 2) са звужэннем семантычнага аб'ёму; 3) з пашырэннем семантычнага аб'ёму. Звужэнне разумеецца ў шырокім сэнсе: як скарачэнне колькасці самастойных значэнняў і як звужэнне паняццйнага поля. Адпаведна пашырэнне разглядаецца як павелічэнне колькасці самастойных значэнняў і як пашырэнне сферы прымянення. Сярод тэрмінаў асобна выдзяляюцца тыя, што ўтварыліся ў выніку апелятывацыі (звязана з метафарычным і метанімічным пераносамі і ўяўляе сабой пераход уласных імёнаў у агульныя): *беркліянства* ← англ. Berkeley (George) (прозвішча англійскага філосафа), *кейнсіянства* ← англ. Keynes (John), *мальтузіянства* ← англ. Malthus (Thomas).

Філасофска-сацыялагічныя тэрміны-англіцызмы часцей за ўсё засвойваюцца або з поўным захаваннем семантычнага аб'ёму, або з частковым (звужэнне значэння). Так, да першай групы можна аднесці тэрміны *біхевіярызм*, *джынгаізм*, *наблісіці*, *структуралізм*, *трайбалізм*. Звужэнне аб'ёму характэрна для тэрмінаў *дэпрывацыя*, *інавацыя*, *лідар*, *мітынг*, *наблік*

рылейшнз. Напрыклад, у англійскай мове слова *дэпрывацыя* абазначае 1) ‘пазбаўленне або стан таго, хто пазбаўлены нечага’; 2) ‘нястача або страта’ (Longman, с. 346), а ў беларускай мове гэта ‘няроўнасць доступу розных катэгорый насельніцтва да сацыяльных багаццяў’. Такім чынам, у беларускай мове паменшылася колькасць самастойных значэнняў, а таксама звужыўся семантычны аб’ём: *дэпрывацыя* – гэта не проста пазбаўленне, а пазбаўленне доступу да сацыяльных даброт.

Слова *innovation* ужываецца ў двух значэннях 1) ‘новая ідэя, метады ці вынаходка’, 2) ‘укараненне новага’ (Longman, с. 680). У беларускай мове слова *інавацыя* выкарыстоўваецца толькі ў адным значэнні ‘новаўтварэнне’ (Шынкароў, с. 164).

Слова *мітынг* у англійскай мове мае значэнне ‘сход з пэўнай мэтай’ (Longman, с. 848), а ў беларускай *мітынг* абазначае ‘масавы сход для абмеркавання палітычных, сацыяльных, эканамічных і іншых надзённых пытанняў’ (Шынкароў, с. 264). У значэнні беларускага адпаведніка захавалася ядзерная сема ‘сход’, але дабавілася разуменне гэтага сходу як палітычнага мерапрыемства.

Тэрміны *андэрклас*, *аўтсайдар*, *плюралізм* засвоіліся ў беларускай мове з пашырэннем значэння. Так, у беларускай мове тэрмін *аўтсайдар* набывае трэцяе значэнне ‘прадпрыемства, якое дзейнічае нараўне і адначасова з манаполіяй, але не ўваходзіць у яе склад’ (Шынкароў, с. 47), якое не зафіксавана ў англійскай мове (Longman, с. 961).

Разгледжаны матэрыял паказвае, што адаптацыя запазычанняў з англійскай мовы ўяўляе сабой складаны працэс, які адбываецца на розных узроўнях: фанетычным, марфалагічным і семантычным, апошні з якіх з’яўляецца вырашальным. Тэрміны могуць запазычвацца з поўным захаваннем семантычнага аб’ёму, гэта можна звязаць з прыродай самога тэрміна, які імкнецца да адназначнасці ў межах пэўнай тэрмінасістэмы. Акрамя гэтага, пры

семантычным засваенні назіраюцца дзве супрацьлеглыя тэндэнцыі – звужэнне і пашырэнне семантычнага аб'ёму.

Спіс літаратуры

1. Крысин, Л. П. К определению терминов «заимствование» и «заимствованное слово» / Л. П. Крысин // Развитие лексики современного русского языка / под ред. Е. А. Земской [и др.]. – М. : Наука, 1965. – С. 108–109.
2. Станкевіч, А. А. Мова і грамадства: міжмоўныя кантакты і лексічнае ўзаемадзеянне ў беларускіх народных гаворках / А. А. Станкевіч. – Мінск : РІВШ, 2012. – С. 7.
3. Мальцева, Т. А. Французские заимствования в белорусском языке / Т. А. Мальцева. – Минск : БГУ, 2004. – С. 5.
4. Гринев, С. В. Терминологические заимствования (Краткий обзор современного состояния вопроса) / С. В. Гринев // Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1982. – С. 108.
5. Антанюк, Л. А. Развіццё і задачы ўпарадкавання беларускай навуковай тэрміналогіі / Л. А. Антанюк // Тэрміналагічны зборнік ”83 / АН БССР. Тэрміналагіч. каміс. АН БССР. – Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; рэд. Л. А. Антанюк. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – С. 5
6. Будагов, Р. А. Введение в науку о языке : учебное пособие / Р. А. Будагов. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1965. – С. 151.
7. Габдреева, Н. В. Иноязычная лексика в русском языке новейшего периода : монография / Н. В. Габдреева, А. В. Агеева, А. Р. Тимиргалеева. – М. : Флинта : Наука, 2013. – С. 33.
8. Даўгулевіч, Н. М. Фанетычная адаптацыя англіцызмаў з зычнымі, проціпастаўленымі па напружанасці-ненапружанасці / Н. М. Даўгулевіч // Беларуская лінгвістыка. – 2002. – Вып. 52. – С. 79.
9. Гринев, С. В. Терминологические заимствования (Краткий обзор современного состояния вопроса). С. 119.
10. Даўгулевіч, Н. М. Фанетычная адаптацыя англіцызмаў з зычнымі, проціпастаўленымі па напружанасці-ненапружанасці. С. 79.
11. Габдреева, Н. В. Иноязычная лексика в русском языке новейшего периода. С. 23.
12. Габдреева, Н. В. Иноязычная лексика в русском языке новейшего периода. С. 24.

13. Кавалёва, Л. Я. Англiцызмы ў тэрміналогіі сучаснай беларускай літаратурнай мовы : манаграфія / Л. Я. Кавалёва ; навук. рэд. П. У. Сцяцко. – Гродна : ГрДУ, 2007. – С. 57.
14. Даўгулевiч, Н. М. Фанетычная адаптацыя англiцызмаў з зычнымi, процiпастаўленымi па напружанасцi-ненапружанасцi. С. 79.
15. Даўгулевiч, Н. М. Фанетычная адаптацыя англiцызмаў з зычнымi, процiпастаўленымi па напружанасцi-ненапружанасцi. С. 87.
16. Габдреева, Н. В. Иноязычная лексика в русском языке новейшего периода. С. 31.

Спіс скарачэнняў

1. Булыка – Булыка, А. М. Слоўнік іншамоўных слоў : у 2 т. / А. М. Булыка. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 1999. – 2 т.
2. Cresswell – Oxford Dictionary of Word Origins / edited by J. Cresswell. – 2nd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 512 p.
3. Уласевiч – Уласевiч, В. І. Слоўнік новых слоў беларускай мовы / В. І. Уласевiч, Н. М. Даўгулевiч. – Мінск : ТетраСистемс, 2009. – 448 с.
4. Onions – The Oxford Dictionary of English Etymology / edited by C. T. Onions. – Oxford : Clarendon Press, 1966. – 1025 p.
5. Шынкароў – Шынкароў, В. В. Беларускі палiтычны слоўнік / В. В. Шынкароў, С. П. Раманава. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2011. – 576 с.
6. Шчасная – Шчасная, К. Д. Слоўнік новай і актуальнай лексікі / К. Д. Шчасная ; пад рэд. В. П. Русак. – Мінск : Права і эканоміка, 2012. – 101 с.
7. Longman – Longman Dictionary of English language and culture / dir. D. Summers. – 2nd ed. – Harlow : Addison Wesley Longman, 1998. – 1568 p.

УДК 811.161.3

Гуль М.У. Асаблівасці адаптацыі англіцызмаў у філасофска-сацыялагічнай тэрміналогіі // Беларуская лінгвістыка. 2017. Вып. 79.

В статье описываются критерии установления источника заимствования, в данном случае английского языка; рассматриваются особенности адаптации англицизмов в философско-социологической терминологии на фонетическом, морфологическом и семантическом уровнях.

Библиогр. – 9 назв.

Summary

The article is devoted to the phonetic, morphological and semantic adaptation of English borrowings in Belarusian sociological and philosophical terminology.

БрДУ імя А.С. Пушкіна

20.10.2017 г.